

Introducció dels autors

Gustavo Ruiz Gómez

(Ajuntament de L'Hospitalet)

Joan Camós i Cabeceran

(Centre d'Estudis de l'Hospitalet)

Josep Maria Solias i Arís

(Ajuntament de L'Hospitalet)

Josep Maria Valero i Llorens

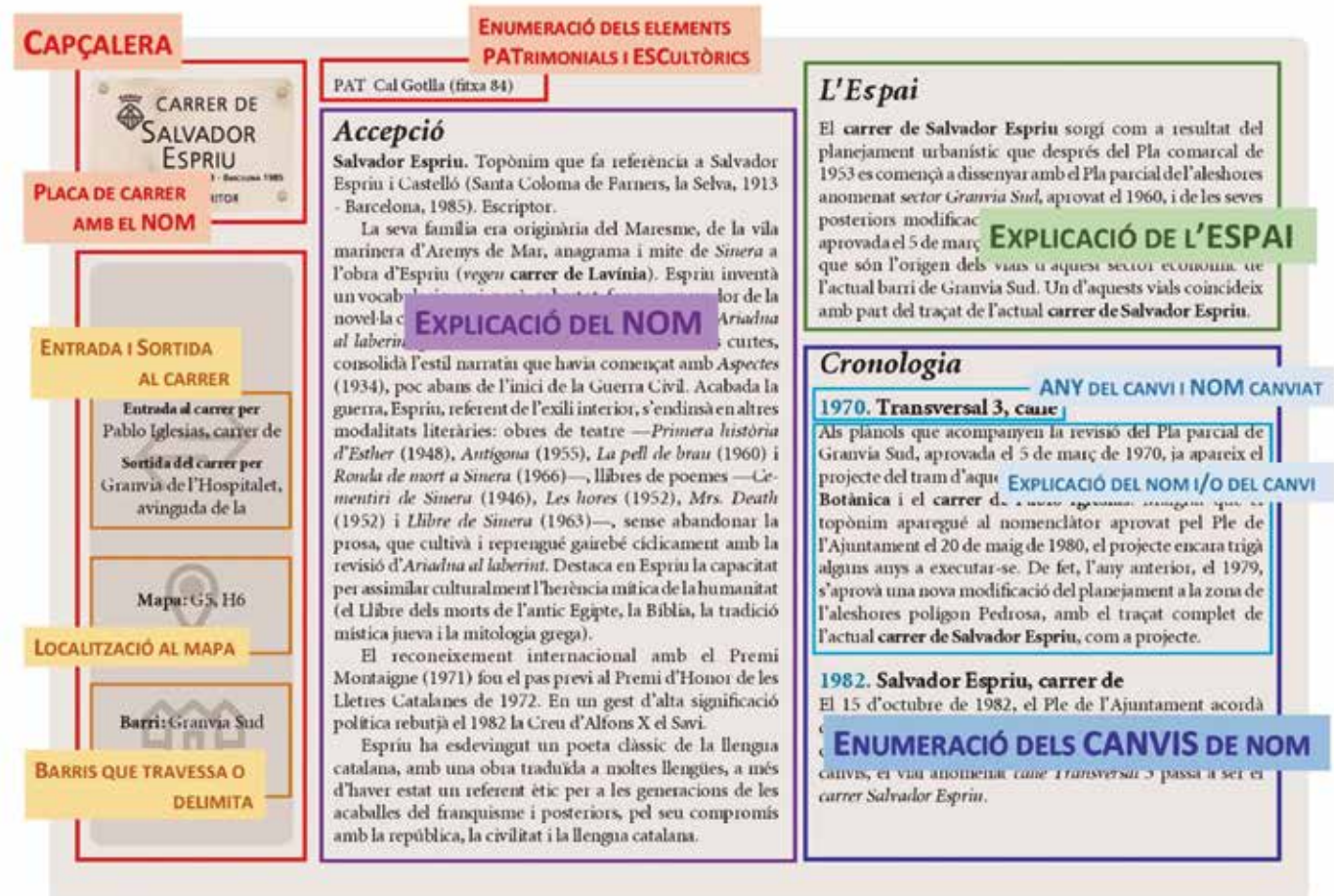
(Centre d'Estudis i l'Hospitalet)

Sobre aquest llibre del nomenclàtor de l'Hospitalet de Llobregat

Aquest llibre conté un catàleg dels noms assignats a carrers —considerant com a tals qualsevol tipus de via, és a dir, carrers, places, passatges, carreteres, avingudes...— de la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat, ordenat alfabèticament —d'acord amb els criteris establerts per la normativa lingüística vigent—, acompanyat d'una explicació de cada nom —bé sigui el significat, si es tracta d'un nom comú, un adjectiu...; bé sigui una descripció, habitualment biogràfica, si es tracta d'un nom propi de persona, institució, empresa... — i de l'origen de l'espai —en molts casos, relacionats amb el planejament urbanístic o els projectes d'urbanització

històrics—, que es completa amb detalls d'alguns fets històrics i l'enumeració cronològica i, eventualment, detallada dels canvis de noms associats als espais relacionats. Tot això, en forma de diccionari, amb un total de 564 entrades i gairebé 1.300 entrades cronològiques amb més de 850 topònims diferents. També es presenten els models de les plaques de carrers associats a cada espai. Aquest és el *Llibre del nomenclàtor de carrers de l'Hospitalet de Llobregat* que teniu a les vostres mans.

Cada entrada del diccionari té la següent estructura:

Al llarg del llibre, els 564 noms del nomenclàtor vigent hi apareixen en **negreta** i els noms històrics *en cursiva*, excepte en les entrades cronològiques, on els noms històrics estan en **negreta**.

Amb tot això, és fàcil veure que els noms dels carrers no han estat invariants al llarg dels anys. De fet, tenim casos:

- D'espais que van aparèixer sense nom (com el **carrer d'Albiol**, el **carrer Alt** o el **passatge de Montserrat Isern**) o amb un nom provisional (com el **carrer d'Andorra**, que inicialment era la *calle B*; el **carrer de Mistral**, que simplement era un *camino particular*, o el **carrer de Vic**, que havia estat la *calle Número 4*).
- D'espais que es van crear (com la **plaça d'Europa**) o es crearan (com els **jardins de Pablo Picasso**, els **jardins de Salvador Dalí** o els **jardins de Rosa Sensat**), després d'haver tingut nom previ.
- De noms que no han canviat mai (com el **carrer de Bellavista**, el **carrer de Besa** o el **carrer Transversal**), sense comptar el canvi del tipus de via, que ha estat catalanitzat o castellanitzat, depenent de l'època.
- De noms que sí que han canviat lleugerament, per la simple traducció d'una llengua a una altra (com el **carrer de la Talaia**, que havia estat *calle de la Atalaya*, o el **carrer de la Unió**, que havia estat la *calle de la Unión*) o algun petit canvi ortogràfic (com el **carrer de Terré**, que havia estat *carrer de Terrè*, o el **carrer de Vaquer**, que havia estat *calle de Baquer*).
- De noms que sí que han canviat, però significativament (la **plaça de Blas Infante** ha tingut els noms de *plaza del Sol*, *plaça del Sol*, *plaça de Blasco Ibáñez* i *plaza de José María Pemán*, abans de rebre el nom actual).

I no deixa de ser significatiu el cas de la **plaça del Mercat de Collblanc** que fou anomenada *plaça del 6 d'Octubre* a l'inici de la Guerra Civil i, oficialment, no va canviar el seu nom fins al 2006 quan va ser rebatejada amb el nom actual.

Encara que actualment comptem amb l'Ordenança del nomenclàtor, que regula el procediment per a l'assignació i revisió dels noms dels carrers, des que fou aprovada el 2006, no sempre hem tingut una normativa tan clara. Al llarg de la història, l'oficialització dels noms ha estat en mans del Ple de l'Ajuntament o d'algunes comissions, que s'encarregaven d'estudiar i aprovar les propostes explícites de donar o canviar els noms dels espais o, també, d'aprovar els projectes d'urbanització històrics, que proposaven la reparcel·lació de terrenys amb l'aparició de nous vials que calia anomenar. Però, també, ens consten casos que calia l'aprovació per part d'una altra «autoritat superior» com, per exemple, el Servei d'Organització del Règim Provincial i Municipal durant els anys 1970.

Tanmateix, no sempre ha estat fàcil trobar el moment en què un nom esdevingué oficial; de vegades, en alguns casos tan sols hem aconseguit esbrinar en quin moment es van començar a utilitzar alguns topònims. No ens oblidem, a més, que l'accés a les fonts d'informació documentals o cartogràfiques, cada vegada més fàcil, ens ha fet descobrir coses que ni tan sols sabíem que desconexíem i que esperem que ens serveixin en el futur per aclarir algunes de les que no hem pogut aclarir.

De tot això tracta aquest llibre.

El nom de la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat

Si observem un mapa de l'Hospitalet, veurem que el terme municipal es divideix en dues zones morfològicament ben diferenciades i que anomenem el samontà i la marina.

El samontà (etimològicament *submontà*) correspon al sector nord del terme format per petits turons argilosos i petites extensions de terrenys relativament planes, cosa que explica el nom amb què també fou conegut durant un temps gran part del samontà i, encara avui, fa referència a uns dels barris de la ciutat: les Planes. Els altres barris actuals del samontà hospitalenc són la Torrassa, Collblanc, la Florida, Can Serra, Pubilla Cases i Sanfeliu. Oscil·la entre els 20 metres sobre el nivell del mar —pràcticament aquesta cota és aquella per la qual discorria el canal de la Infanta, que travessava el terme d'oest a est— i els gairebé 80 metres del barri de Pubilla Cases, a la zona de la **carretera de Collblanc**, quan continua per Esplugues. Deixant avall el samontà, l'Hospitalet s'estén encara més al nord, fins als 90 metres a la part alta del Poliesportiu de L'Hospitalet Nord. I, des d'aquí, arribava a poc més dels 180 metres, més amunt del dipòsit de les aigües encara existent a la falda del turó de Sant Pere Màrtir.

Diversos torrents i rieres baixaven de Sant Pere Màrtir cap a la marina, encaixant-se a les argiles i facilitant la comunicació entre la part alta del terme i la baixa. Eren la riera del Canyet, el torrent de Can Vidalet, la riera de la Creu, la riera del Cementiri i la riera dels Frares, el torrent Gornal i la riera Blanca, alguns dels quals han portat altres noms al llarg de la història, però aquests últims són dos dels més representatius.

La marina correspon a les terres d'al·luvió arrossegades pel riu Llobregat, i que formen part del seu delta, una estructura molt recent, geològicament parlant. Es tracta de terres on s'alternen capes d'argiles i de sorres per on discorren els aqüífers subterranis del Llobregat i que han crescut amb les

periòdiques inundacions del riu. Aquestes terres estaven sota la influència del riu, que anava canviant de curs i creant aiguamolls que els habitants van anar transformant en terres de conreu. En general aquestes terres oscil·len entre els 5 metres sobre el nivell del mar —aquesta cota es troba al nord de la línia recta que separa els terrenys de la marina segregats per una llei de 1921 perquè Barcelona construís un port franc—, sense comptar el recorregut del riu Llobregat fins a la seva desembocadura històrica, i els 10 metres, que s'assoleixen majoritàriament entre el recorregut de l'antiga *carretera de Barcelona a Santa Creu de Calafell* —**carrer de Santa Eulàlia, carrer d'Enric Prat de la Riba i carrer Major**— i el traçat del Carrilet. Ara, els seus terrenys corresponen als barris del Centre, de Sant Josep, de Santa Eulàlia, del Gornal, de Bellvitge i de Granvia Sud, reconegut com a tal el 2013.

Actualment, la marina i el samontà no presenten cap discontinuïtat urbanística ni amb els municipis veïns, ni entre ambdues zones, excepció feta de la infraestructura ferroviària o la diferència d'alçada en alguns punts entre els diferents barris, que se salven pels túnels, els ponts i els parcs municipals que faciliten la interconnexió entre ells.

El terme municipal de l'Hospitalet està situat al delta i vall baixa del riu Llobregat. L'origen del nom del riu ve del llatí, *Rubricatum*, que vol dir riu vermellós i que va evolucionar a *Lubricato* en època medieval i la nostra ciutat ha format part històricament de la seva dinàmica.

Les restes més antigues detectades a la ciutat formaven part d'un aixovar funerari pertanyent a un sepulcre neolític. De tota manera, és a partir del període iberoromà que hem trobat restes evidents de l'ocupació del nostre territori. La resta més antiga d'aquest període és un fragment de ceràmica grega àtica del segle IV aC, que indicaria que hi havia contactes amb cultures mediterrànies, apareguda en una sitja a la Torrassa.

Totes les restes del període iberoromà han aparegut, fins ara, al samontà o al voltant de l'eix format pels **carrer de Santa Eulàlia**, el **carrer d'Enric Prat de la Riba** i el **carrer Major**. La manca de restes a la marina de l'Hospitalet ha de relacionar-se amb la posició del mar i els aiguamolls en aquella època. Cal pensar que el delta del Llobregat era molt més petit que l'actual i que formava una àmplia zona utilitzada com a port d'ancoratge i intercanvi comercial.

A finals del segle I aC es produeix un fet cabdal per entendre la nostra història. L'emperador August, mitjançant les legions IV Macedonica, VI Victrix i X Gemina, fundà la ciutat de Barcino (l'actual Barcelona) i organitzà el cadastre de terres de tot el seu voltant. Fruit d'això és la construcció del ramal litoral de la Via Augusta que ha quedat fossilitzat a la nostra ciutat als carrers esmentats anteriorment, resultant clau en l'estructuració històrica posterior de tot el terme. D'aquell moment també apareix un topònim que va ser important al llarg de la història de la ciutat, Quart (del llatí *Ad Quartum*), el qual indicava on es trobava la milla quarta de la via (aproximadament al torrent Gornal). Altres carrers que poden tenir el seu origen en aquest moment són el **carrer de l'Antiga Travessera** i el **carrer del Xipreret**.

El territori per on passava la Via Augusta ja estava poblat quan es va fundar, tal com proven les troballes de la Torrassa i de Santa Eulàlia de Provençana. Al llarg de l'Imperi romà van aparèixer nous llocs habitats com el de Quinça (del nom romà *Quintianus*) al barri del Centre. El lloc de la Torrassa va continuar habitat fins a època romana tardana, tal com evidencien les restes arqueològiques aparegudes, i amb continuïtat, al proper castell de Bellví, a partir del segle X, si no abans, probablement.

De tota manera, el jaciment que sembla més important i que acaba donant el primer nom conegut de la ciutat és el que es troba a la zona de l'església i casa parroquial de Santa Eulàlia de Provençana. Prop d'aquest lloc es trobà també un cap de Medusa, que correspondria a un monument

funerari romà, que es trobaria al costat mateix de la Via Augusta en el seu tram entre Barcino i Cornellà (*Cornelianus*).

El nom **Provençana** és el nom més antic conegut de la ciutat i té el seu origen en el nom propi romà *Proventius*, la casa del qual era la «villa Proventiana», que donà lloc a Provençana. De fet al document més antic on apareix el nom original de la ciutat, que data de l'any 908, hi diu «in termino villa Proventiana». El document —es tracta de la compravenda d'una casa i les seves terres— ens permet veure que el pla del delta ja estava colonitzat en aquell moment, com ho mostra, així mateix, el document de l'any 995 sobre Amalvigia (Bellvitge).

Les referències posteriors, sobretot a partir del segle XI, parlen ja de la vila de Provençana en referència al nucli o petit poble on el centre era la parròquia de Santa Eulàlia consagrada l'any 1101. En el document de consagració de l'església s'hi expliciten els límits d'aquest territori: per la banda est, el coll de Codines i fins a la vila de Sants, i des de Sant Pere Màrtir fins al castell de Port; al sud, amb el mar; a l'oest, amb el riu Llobregat i amb el coll de Gavarra; i al nord, amb el forn de Merlí i amb l'esmentat Sant Pere Màrtir.

A finals del segle XII i principis del XIII es podien diferenciar tres zones de poblament al terme parroquial. Una, entorn de la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana. La segona, al voltant de l'hospital de la Torre Blanca (actual Vila Vella) a tocar del límit amb Cornellà. I la tercera, l'àrea de Banyols (el Prat), àrea força poblada i amb constant activitat per la construcció de recs i el dessecament periòdic dels estanys. Al segle XIII, l'any 1211, un canvi del curs fluvial donà lloc a l'illa de Banyols o el prat dellà l'aigua entre el riu vell i el nou, provocant l'aïllament dels habitants de Banyols. A partir del segle XV aquest territori es va anar separant i el 1544 el Prat va aconseguir parròquia pròpia, al marge de Sant Boi i de l'Hospitalet.

L'hospital o hostel, lloc d'acollida de malalts i viatgers i alberg de pobres, sembla que es devia bastir a inicis del segle XIII a la propietat de la Torre Blanca, i després fou conegut com *l'Hospital de Provençana*, situat sobre el camí Ral, entre l'actual edifici de l'Ajuntament i el límit amb Cornellà. Ja en els fogatges del segle XIV se cita aquesta zona de poblament com *la Poble de l'Hospital*. Es tractaria, doncs, d'un hospital tan petit que rebria el nom de l'hospitalet, que seria l'origen del nom actual de la ciutat. Així tindriem la primera referència de 1401 com a **Spitalet**. El segle XV és el de la consolidació d'aquest nucli com a capdavanter del municipi: el 1426 el bisbe de Barcelona autoritzà el trasllat de la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana a una de nova que havia de construir-se a la Poble de l'Hospital, dedicada també a Santa Eulàlia, on se celebraren les Ordinacions de 1475 que definien, per primer cop, la comunitat i establien drets i deures per a tots els habitants del terme. A partir d'aquell moment aquest nucli agafà la centralitat administrativa i política de la vila. L'església dedicada a Santa Eulàlia de Mèrida, fou novament reedificada i consagrada l'any 1600 i enderrocada durant la Guerra Civil, el 1937. El nom del lloc en aquells anys oscil·là entre **Espitalet**, **Ospitalet**, **Ospitalot** i el més habitual de **l'Hospitalet**.

El 13 de juny de 1713, en algun lloc del terme se signà el conegut Tractat de l'Hospitalet entre el comte de Königsegg, en representació de les forces de l'arxiduc Carles d'Àustria, i el marquès de Ceva Grimaldi, representant de les tropes de Felip V. En el conveni s'establien les condicions d'evacuació dels exèrcits austriacistes de Catalunya, Mallorca i Eivissa, d'acord amb el que s'havia pactat prèviament al Tractat d'Utrecht. Des de 1716 es castellanitzà el nom de la ciutat, i com a nom de la població s'utilitzava **Hospitalet**, sense article, molt habitualment. Però en alguns documents del segle XVIII se cita amb altres noms, per exemple, *parròquia de Santa Eulàlia de Provensana alias Hospitalet* (probablement al voltant de 1732), *lloc de Santa Eulàlia de Provençana alias del Hospitalet* (1761), *Explicació del poble del Hospitalet*

(títol d'un dels escrits del baró de Maldà, de finals del segle XVIII). I ja a principis del XIX trobem *el lugar del Hospitalet*, dins del projecte del canal de la Infanta de 1819.

En els llibres d'actes municipals, des de 1872, i en moltes publicacions trobem repetidament la referència al riu Llobregat afegit al nom de la ciutat: **Hospitalet del Llobregat**. Així, al decret reial de 1925 on es concedeix el títol de ciutat, es diu «por mi Real aprecio a la villa de Hospitalet de Llobregat». De fet el 26 de novembre de 1926 es presentà al Ple un ofici del cap provincial d'Estadística que disposava que «este Ayuntamiento... se abstenga de usar otro nombre que el de Hospitalet». Els regidors tractaren el tema per decidir si la denominació era Hospitalet o Hospitalet de Llobregat i, finalment, decidiren «acceptar la denominación que impone la Jefatura Provincial de Estadística».

Durant la Segona República, el 14 de setembre de 1933, el Ple acordà la nova denominació de la ciutat que es transcrivé a l'acta amb l'article en majúscules, **L'Hospitalet de Llobregat**, encara que en moltes actes posteriors hi apareixia amb minúscules. El procés castellanitzador de la dictadura franquista reposà la denominació de la ciutat sense l'article, si bé el Consell de Ministres de 23 de juliol de 1977 recuperà la denominació republicana original, **L'Hospitalet de Llobregat**. Finalment, el 1982, seguint criteris de normalització lingüística —l'Institut d'Estudis Catalans recomana que «l'article definit que precedeix el nom propi dels topònims catalans o catalanitzats que en portin s'escriu en lletra minúscula»— s'aprovà la denominació oficial actual, **l'Hospitalet de Llobregat**. Cal tenir present que quan s'escriu en castellà, l'article originari, indissociable, que forma part del topònim s'escriu sempre en majúscules, **L'Hospitalet de Llobregat** —tant perquè així ho determina l'ortografia normativa d'aquesta llengua, com perquè això segueix els criteris vigents de traducció de noms, denominacions i topònims de la Direcció General de Política Lingüística.

Els nomenclàtors de l'Hospitalet, des de fa 300 anys o més

L'accés a la documentació municipal i privada, a publicacions i, fins i tot, l'accés a la memòria personal d'algunes persones, ens ha permès descriure els canvis del nomenclàtor de l'Hospitalet, gairebé des de fa 300 anys. De la documentació municipal, hem recorregut les actes de les sessions del Ple de l'Ajuntament (a partir de 1823) o de diverses comissions —algunes de molt difícil lectura—, llicències d'obres (a partir de 1819) i projectes d'urbanitzacions (a partir de 1866) —cada vegada més fàcilment, gràcies als efectes secundaris del projecte de digitalització i georeferenciació que desenvolupen l'Arxiu de L'Hospitalet i el servei de Sistemes d'Informació Territorial. També hem analitzat, de vegades amb la precisió d'un microscopi electrònic, informació cartogràfica de diverses fonts —destaquen les que hem anomenat *sèries cartogràfiques* de diverses èpoques— i diverses guies i plànols de la ciutat —de 1928-1929, 1932, 1937, 1942, 1948, 1952, 1958, 1960, 1970, 1976, 1979, 1982, 1988, 1989 i 1991.

El principal document més antic revisat és el *Llibre del cadastre de 1718 de l'Hospitalet*, que forma part del conegut com a *cadastre de Patiño*. En el marc del decret de Nova Planta, després de la Guerra de Successió espanyola (1702-1714), es realitzà un inventari a efectes fiscals de tots els béns immobles, que ens ha permès descobrir alguns dels topònims més antics de l'Hospitalet, alguns dels quals encara perduren dins dels noms d'alguns espais, com el **carrer de la Riera Blanca**, el **carrer de la Riera de la Creu** o el **carrer del Centre**. El cadastre de 1718 és el resultat a la nostra ciutat d'aquell treball.

Però el primer nomenclàtor, *stricto sensu*, és el que acompanya el *Pla de camins de 1893*, que descriu els camins principals que aleshores recorrien el terme de l'Hospitalet, classificats en tres categories, de més a menys importància: camins veïnals, camins rurals i camins accessoris. Molts

dels camins que hi apareixen ja no existeixen, però alguns topònims s'han mantingut, encara que lleugerament modificats: *camino de la Feixa Llarga* (**carrer de la Feixa Llarga** i **carretera de la Feixa Llarga**), *camino den Ñat* (**camí del Torrent de Can Nyac**), *camino de Manso o del Mitx* (**carretera del Mig**), *camino de San Roque* (**carretera de Sant Roc**), *camino del Molino* (**carrer del Molí**), *camino del Cañet* (**carrer de la Riera del Canyet**), *camino de la Travessera* (**carrer de l'Antiga Travessera** i **travessera de Collblanc**), *camino de la Riereta* (**camí de la Riereta**) i *camino de la Vallparda* (**carrer de Vallparda**).

Com a compilació de noms de carrers, els **fulls cartogràfics del Plànol de Barcelona i voltants** que trepitgen el territori de l'Hospitalet, elaborats per la Brigada Topogràfica d'Enginyers entre 1919 i 1925, contenen un veritable nomenclàtor, malgrat la transcripció feta pels autors que, en alguns casos, no devien conèixer el significat dels topònims (*calle de Alejol*, per Albiol; *calle del Tams*, per Torns; *calle de Villamara*, per Vilumara). Les còpies dels fulls 28, 31 i 32, acolorides, que es conserven a l'Arxiu de L'Hospitalet, estan signades pel nostre reconegut arquitecte municipal Ramon Puig i Gairalt, el 1925, i es corresponen als treballs realitzats entre 1921 i 1924. Altres fulls contigus —27, 33, 34 i 35—, en blanc i negre, que hem pogut localitzar en altres arxius municipals estan datats entre 1919 i 1925. Tots a escala 1:5.000. Cal esmentar també la còpia que signà l'arquitecte municipal del *Plànol de l'Hospitalet de Llobregat, de 1923*, a escala 1:2.000, que també elaborà la Brigada Topogràfica d'Enginyers i que presenta el detall dels actuals barris del Centre i de Sant Josep. Sobretot, les còpies hospitalenques esmentades, molt abans de les primeres ortofotografies aèries de les dècades de 1940 i de 1950, ens permeten traslladar-nos a l'Hospitalet d'aquells anys.

A la posterior **Guia Oficial de la Ciudad de Hospitalet de 1928-1929**, s'hi recull el nomenclàtor dels carrers de la ciutat dels últims anys de la dictadura de Primo de Rivera. Aquesta guia «publicada por el cartero S. Casademunt» és la primera llista completa de noms de carrers de l'Hospitalet de Llobregat trobada a l'Arxiu de L'Hospitalet que, sense caràcter de cartogràfica, descriu cada vial pels seus llocs d'entrada i sortida i pel barri on es trobava.

Ramon Puig i Gairalt, a més del **Pla d'eixample i sanejament interior de 1928**, i potser gràcies a aquest pla general de la ciutat, contribuï a la revisió completa del nomenclàtor hospitalenc que ens ha arribat als nostres dies en forma de plànol: el **Plànol de 1932**. Aquest plànol recollia la primera catalanització, gairebé completa, del nomenclàtor de la ciutat i els canvis produïts a l'inici de la Segona República. Els **fulls cartogràfics de 1934** recullen els treballs topogràfics del cadastre parcel·lari realitzats per l'aleshores Institut Geogràfic i Cadastral, que mostren amb el detall d'una escala més gran les parcel·les rústiques del municipi i els camins i vials amb abundants noms. Al posterior **Plànol de 1937**, s'hi incorporaren les principals modificacions realitzades durant els primers mesos de la Guerra Civil. En concret, el 2 de setembre de 1936, poc temps després de la insurrecció militar del 18 de juliol, l'Ajuntament de L'Hospitalet acordà un conjunt de canvis, la gran majoria dels quals motivats per l'ambient anticlerical d'aquella època (el **carrer de Santa Eulàlia** fou substituït pel **carrer de Pi Margall**; **carrer de Sant Josep**, per **carrer de Lluís Companys**; **carrer de Santa Rosa**, per **carrer de Lluís Bello**; **carrer de Sant Antoni**, per **carrer de Casas Sala**; **carrer de la Riera de la Creu**, per **riera de les Fonts**; **carrer de Sant Roc**, per **carrer de la Revolució**; **carrer de Sant Joan**, per **carrer de Carles Marx**; **carrer de Santa Bàrbara**, per **carrer de Sunyol i Garriga** [sic], i **carrer de la Concepció**, per **carrer de Ferrer i Guàrdia**, entre d'altres). Però altres canvis estaven estretament lligats amb la ideologia del govern municipal d'aquella època (**carrer de Francesc Layret**, **rambla de**

Francesc Ascaso, *plaça del 6 d'Octubre* o *avinguda del 19 de Juliol*).

Abans d'acabar la Guerra Civil, poc després de l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat del 26 de gener de 1939, la Comissió Gestora de l'Ajuntament nomenada el 2 de febrer, ja feu seva la intenció de revisar el nomenclàtor catalanitzat per excloure'n els noms que, segons consta textualment a les actes, «atentan al Régimen Nacional Sindicalista y al Glorioso Movimiento» i substituir «todas las calles cuya rotulación fue cambiada por los Ayuntamientos de la República y marxistas», i les plaques amb inscripcions contràries o per «no estar redactadas en el Idioma Nacional». De fet, el **10 de març de 1939**, la Comissió Gestora acordà designar una comissió per procedir a la retolació de carrers «en sustitución de las designaciones marxistas». Així, les primeres modificacions foren: *calle de Calvo Sotelo*, en lloc de l'anterior *carrer de Laureà Miro*, actual **carrer Major**; *avenida de José Antonio Primo de Rivera*, en lloc de l'anterior *avinguda del 19 de juliol*, actual **avinguda de Pau Casals**; *calle del Generalísimo Franco*, en lloc de l'anterior *carrer de Bonaventura Durruti*, actual **carrer d'Enric Prat de la Riba**, i *avenida del General Primo de Rivera*, en lloc de l'anterior *carretera de Madrid a Barcelona*, actual **carretera de Collblanc**. I poc després aparegueren alguns dels noms que hem esmentat en apartats anteriors: *plaza del General Mola*, *calle del 26 de Enero* (**carrer de Castelao**), *calle del Capitán Hernando Prats*, *calle de Onésimo Redondo*, *calle del General Burriel* o *calle del General Sanjurjo*, per esmentar només els més significatius. El **17 de novembre de 1939** es començà la tramitació d'un expedient que tenia per objectiu canviar les plaques de carrer. A més dels canvis detallats abans, l'ordre va ser que els carrers que no havien patit cap canvi explícit, haurien de ser retolats amb «els noms que tenien abans del 14 d'abril de 1931».

Posteriorment, el **5 de juny de 1946**, l'ajuntament franquista aprovà el canvi de nom de diversos carrers del barri de

Pubilla Cases, la majoria dels quals havien portat noms botànics. D'aquesta manera, el franquisme s'apropriava d'alguns personatges de la història (*Gravina, Churruca, Amadeu Vives, General Manso, Albéniz, Maestro Serrano, Cervantes, Calderón de la Barca, El Empecinado, Florida-blanca*), deixava a les façanes una versió molt concreta dels esdeveniments ocorreguts durant la Guerra Civil (*Belchite, Cuartel de Simancas, Toledo*), a més d'altres noms que podrien semblar menys propers a la ideologia vigent (*Covadonga, Oviedo, avenida de Tomás Giménez, avenida del Bosque, Masnou, Antigua Travessera, Ampurdán, Montrás, avenida de José Molins, Aguas del Llobregat, avenida de Miraflores, plaza de la Pubilla Casas, plaza de la Encina, plaza de la Virgen del Pilar, Ampurias, Iberia, Orrius, Esteban Grau, Numancia i Luarda*).

Amb el temps, els ajuntaments franquistes anaren modificant puntualment els noms existents i augmentaren el nomenclàtor amb nous noms adients a les idees del govern municipal. Aquesta evolució es pot veure a les guies de la ciutat i als plànols d'aquella època, els últims de la qual són el **plànol de 1970** (amb 454 noms, que ja incorporava els nous noms de Bellvitge aprovats per la Comissió Municipal Permanent el 23 d'agost de 1967) i el **plànol de 1976** (amb 478 noms, que incorporaven els nous noms, majoritàriament de ciutats i pobles, que el Ple aprovà el **19 de maig de 1971** i els noms de cases i carreteres que altres nomenclàtors anteriors no havien incorporat).

El nomenclàtor actual, des de fa 30 anys o més

Restaurada la democràcia, després de les primeres eleccions municipals del 3 d'abril de 1979, el nou Ajuntament de L'Hospitalet constituït el 19 d'abril va tenir moltes coses a fer. Adequar el nomenclàtor de carrers a la nova realitat democràtica del país, en va ser una. Molts dels canvis es van fer en el sentit de recuperar la memòria històrica dels noms dels carrers i retornar els noms a moltes vies que mai no s'haurien d'haver canviat.

Així, es canviaren immediatament els noms més evidents, imposats per la força i en molts casos es recuperà el nom anterior a la dictadura franquista. El **9 de maig de 1979**, el Ple aprovà una moció que proposava modificar 10 noms de carrers. El mateix ponent de la moció expressà que «ahora se ha efectuado una primera tanda de cambio de nombres de calles y que más adelante ya se harán otros cambios». A més, afegí que «es mejor proceder poco a poco». A poc a poc, sí, però amb determinació, com un pas d'elefant. Aquell 9 de maig se substituïren els següents noms: *calle de Calvo Sotelo* (**carrer Major**, de 1830), *plaza del General Mola* (**plaça del Repartidor**, de 1923), *avenida del General Primo de Rivera* (**carretera de Collblanc**), *avenida de José Antonio Primo de Rivera* (**avinguda de Pau Casals**), *calle del General Sanjurjo* (**carrer del Doctor Martí i Julià**), *calle del Generalísimo Franco* (**carrer d'Enric Prat de la Riba**), *calle de Onésimo Redondo* (**carrer de Rafael Campalans**), *calle de Carrero Blanco* (**avinguda de Ponent**) i *avenida del Alcalde España Muntadas* (**avinguda del Carrilet**). I, també es canvià *calle de Pau Casals* per *carrer de la Química*, actualment ja desaparegut, per poder fer un dels canvis anteriors.

Posteriorment, el **20 de maig de 1980**, el Ple aprovà per unanimitat els 471 noms que formaven part del nou «nomenclàtor de las calles y plazas de esta ciudad», que suposava la primera compilació completa feta en democràcia —la democràcia restaurada volem dir. Perquè

tenim constància de certs intents de revisar de manera completa el nomenclàtor en altres períodes democràtics, com veurem més tard. En aquest nomenclàtor es recolliren els canvis aprovats el 1979, en català, i la resta en castellà.

Dos anys més tard, aquell ajuntament d'esquerres —entre el PSC i el PSUC havien aconseguit més del 75% dels vots— aprovà unes modificacions del nomenclàtor el **15 d'octubre de 1982**, per eliminar alguns noms que tenien connotacions feixistes i substituir-los per altres amb significat progressista o altra característica: *calle del Capitán Hernando Prats* (**carrer del General Prim**), *calle del General Yagüe* (**carrer de Francesc Layret**), *calle de la Unificación* (**carrer de l'Onze de Setembre**), *calle del General Burriel* (**carrer de Salvador Seguí**), *calle de García Morato* (**carrer de Pi i Margall**), entre d'altres. També eliminava noms associats a espais que havien desaparegut. I canviava noms per evitar confusions: *pasaje de Ferrer* (**carrer del Doctor Gregorio Marañón**), *pasaje de Rosés* (**carrer de Juan Ramón Jiménez**), *pasaje Viñeta* (**carrer d'Antonio Machado**), *calle Transversal 1* (**carrer del Primer de Maig**), *calle Transversal 2* (**carrer de Miguel Hernández**) o *calle Transversal 3* (**carrer de Salvador Espriu**), per exemple. Tots els nous noms s'incorporaren en català, però els antics continuaren en castellà.

No cal dubtar que el Ple de l'Ajuntament recollia l'interès pels carrers i els seus noms que havien començat a manifestar alguns autors hospitalencs, en algun cas, ja des de finals de la dècada de 1970, tant a la manera de records de la història local viscuda, estudiada i recuperada —Lluís Abarca i Mèdico, Joan Casas i Fuster, Matilde Marcé i Piera, Francesc Marcé i Sanabra, Ramon Morales i Aguera o Inocencio Salmeron Vargas— com d'estudis globals del nomenclàtor hospitalenc —Joan Camós i Cabeceran va publicar ja el febrer de 1985, a la revista *Progrés*, el primer estudi, inici d'una línia de recerca en relació amb el tema, que va continuar

en la seva obra *L'Hospitalet. La història de tots nosaltres, 1930-1936*, de 1986 i que va ampliar a l'article «El nomenclàtor de carrers de l'Hospitalet», publicat dos anys després a la revista *Quaderns d'estudi* del Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

En paral·lel, l'Ajuntament també anà estudiant el nomenclàtor amb la intenció de catalanitzar i realitzar una nova revisió general i completa. Quan diem *Ajuntament*, no ens referim únicament als càrrecs electes dels partits polítics que han constituït el Ple i les comissions municipals al llarg dels anys, sinó també als treballadors que participaren en aquesta tasca. Cal destacar Cosme Grifell i Carrasco, arquitecte municipal durant aquesta època, que ajudà a crear un fitxer en paper, utilitzat per molts altres investigadors, amb els noms associats a cada carrer i els canvis produïts, principalment, des de la dècada de 1920, que posteriorment rebé el departament municipal que s'encarregà des de finals de la dècada de 1980 de la informatització del sistema d'informació territorial municipal, incloent-hi la cartografia. Aquells treballs permeteren la «revisió i normalització del nomenclàtor de la ciutat», en paraules del mateix Grifell, que era «una qüestió que calia abordar des d'una perspectiva de conjunt, aprofitant la coincidència de diverses actuacions com la revisió de l'aleshores contribució territorial urbana, la informatització del plànol de la ciutat i l'inici dels treballs per editar una guia de la ciutat». El resultat fou el nomenclàtor que el Ple de l'Ajuntament aprovà el **6 d'octubre de 1988**, que fou la segona catalanització de la història, després de la que ja s'havia fet durant la Segona República. Aquell nomenclàtor de 1988 constava de 485 noms, que es cartografiaren en un plànol tipus guia urbana: el **plànol de 1988**.

Aquell plànol s'actualitzà el 1989 i, a partir d'aleshores, l'Ajuntament es dedicà al tractament de la informació geogràfica digitalment. Així, nasqué la primera guia urbana digital de la ciutat: el **plànol de 1991**, que incorporava 504 topònims, alguns dels quals no formaven part dels nomenclàtors oficials anteriors.

A partir d'aquell plànol de 1991, el **21 de juliol de 1995**, el Ple de l'Ajuntament aprovà una nova compilació de noms de carrers, amb l'excusa de la necessitat d'anomenar espais existents innominats. El resultat fou un nou nomenclàtor amb 512 noms.

El Centre d'Estudis de l'Hospitalet va continuar la recerca del nomenclàtor encetada per Joan Camós la dècada anterior. I, l'Ajuntament, conscient que encara hi havia molt camí per recórrer, tant pel que feia a la revisió crítica dels topònims, a la normalització lingüística, així com a la necessitat de batejar nous espais urbans previstos, el **29 de març de 1996** creà la **Comissió per l'Estudi del Nomenclàtor de la Ciutat**, per encàrrec de l'Àrea d'Alcaldia. Explícitament es feu constar al decret de creació que «seria necessària una adequació de la nomenclatura de carrers a la política de normalització lingüística que desenvolupa aquest Ajuntament, així com un estudi amb criteris d'història i costums propis de la ciutat que fora convenient aplicar al Nomenclàtor».

En aquest sentit, el 1997 s'establí un acord de col·laboració entre l'Ajuntament de L'Hospitalet i el Centre d'Estudis de l'Hospitalet amb l'objecte de fer una anàlisi del nomenclàtor de la ciutat amb la finalitat afegida de promoure'n la renovació. Aquest estudi fou lliurat el **desembre de 1997**, en forma d'informe i annexos, amb 512 fitxes de diccionari, que explicaven breument el significat i els canvis cronològics del nomenclàtor hospitalenc que havia estat aprovat el 1995. És l'*Informe sobre la recerca del nomenclàtor de l'Hospitalet*, dirigit per Carles Santacana i Torres, que conclouia amb una sèrie de propostes de continuïtat, entre les quals ja s'expressava la necessitat de realitzar un estudi amb un major grau d'aprofundiment, generar algun tipus de publicació, resoldre certes mancances greus (com la utilització de més topònims locals, noms de dones rellevants i personatges locals progressistes). A més, s'hi indicava que es feia «imprescindible que els serveis municipals centralitzin i actualitzin tot allò referent al nomenclàtor». Dins del Centre d'Estudis,

Montserrat Perelló recollí el testimoni i impulsà el treball necessari, a partir de les conclusions de l'informe anterior, que finalitzà amb l'informe titulat *Proposta de text refós del nomenclàtor de l'Hospitalet de Llobregat*, de **juliol de 2004**, amb l'autoria de la Comissió del Nomenclàtor. Moltes de les propostes continuaren desenvolupant-se per una subcomissió de treball de l'esmentada comissió, formada per membres del Centre per a la Normalització Lingüística, del Centre d'Estudis de l'Hospitalet i del mateix Ajuntament, entre **octubre de 2004 i maig de 2005**. El resultat fou l'*Informe del Nomenclàtor de l'Hospitalet de Llobregat*, on es revisaven els noms dels carrers i places, es feien propostes de noves denominacions i canvis de nom, es detectaven noms candidats a desaparèixer i es plantejava una llista de noms de reserva per a futures assignacions a espais innominats. Aquest treball fou l'origen de la revisió del nomenclàtor que el Ple de l'Ajuntament aprovà definitivament el **26 de juliol de 2006**, amb 531 noms conjuntament amb l'Ordenança del Nomenclàtor i la primera Llista de noms de reserva, amb 101 noms.

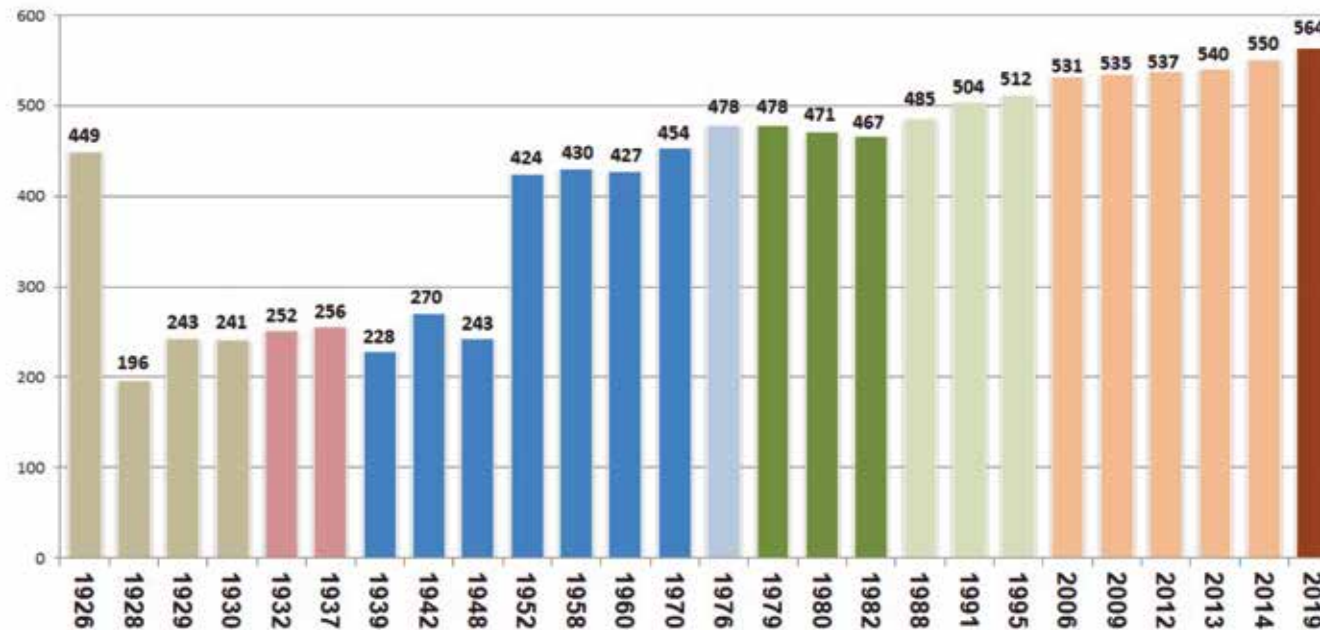
Aquell mateix 2006, l'Ajuntament implantà un nou sistema informatitzat de gestió de la informació territorial que, amb la informació cartogràfica i geogràfica relacionada, li permeté continuar l'aprofundiment de l'estudi del nomenclàtor de la mà de l'aleshores secció de Cartografia, que amb el temps ha esdevingut l'actual servei de Sistemes d'Informació Territorial. En paral·lel, el Centre d'Estudis de l'Hospitalet havia continuat treballant *motu proprio* els primers estudis i propostes de 1997, de 2004 i de 2005 esmentats anteriorment. Amb el temps, el Centre d'Estudis ja comptava amb una versió força avançada, però li calia repensar els criteris, donar uniformitat al resultat, fer-ne una revisió crítica i actualitzar i incorporar-hi la feina feta per la Comissió del Nomenclàtor des del 2006, que havia permès les modificacions del nomenclàtor en les sessions del Ple de l'Ajuntament de 23 de juny de 2009, de 24 de juliol de 2012, de 29 de gener de 2013, de 20 de setembre de 2013 i de 29 d'abril de 2014.

El **17 de juny de 2014**, l'Ajuntament de L'Hospitalet i el Centre d'Estudis de l'Hospitalet signaren un nou conveni de col·laboració que permetia posar en contacte la feina feta al llarg dels anys per tots dos, bé per encàrrec, bé de manera pròpia o conjunta. El Centre d'Estudis faria una compilació de la informació existent i aportaria la redacció d'uns textos que, posteriorment, ambdues parts revisarien conjuntament fins arribar a un document final. Aquesta revisió conjunta fou realitzada pels quatre autors d'aquesta introducció, a partir dels textos previs compilats i lliurats pel Centre d'Estudis el juliol d'aquell any, en el marc del conveni signat. El treball conjunt col·lectiu fou utilitzat pels membres de la Comissió de Nomenclàtor des del 24 de novembre de 2017 fins al 17 d'abril de 2018 per decidir quines serien les propostes de modificació de l'aleshores nomenclàtor —ja comptava amb 550 noms—, que es passarien als consells dels districtes per a la seva eventual validació. Després del procediment de participació ciutadana, previst a l'Ordenança del Nomenclàtor, la Comissió del Nomenclàtor passà al Ple les propostes validades i, finalment, el **27 de novembre de 2018** l'Ajuntament aprovà un nou nomenclàtor revisat, que esdevingué definitiu el **5 de març de 2019**, amb 564 noms. Aquest nou nomenclàtor de 2019 suposava certes modificacions i actualitzacions al document final esmentat anteriorment. El conveni de 2014 implicava que l'Ajuntament havia de definir un producte final que, a més, havia de publicar per mitjans telemàtics i, opcionalment, per mitjans tradicionals. Aquest producte evolucionat és aquest *Llibre del Nomenclàtor de l'Hospitalet*, amb data del 13 de febrer de 2020, que conté, a més de la informació revisada i corregida del document de 2014, descripcions dels orígens dels espais i una estructura de diccionari.

El nomenclàtor de 2019, d'ara endavant

Quan presentàvem les propostes de modificació del nomenclàtor vigent el 2018 als consells dels districtes, per a la seva eventual validació, i per poder-les elevar al Ple de l'Ajuntament, explicàvem les característiques d'aquell nomenclàtor que havíem rebut.

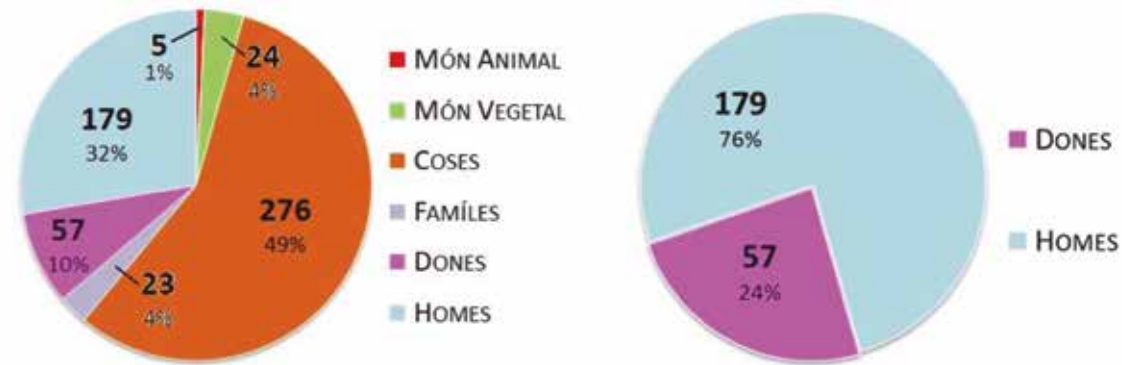
L'evolució quantitativa dels nomenclàtors que hem estudiat, quant a nombre de noms, fins a arribar als 564 noms que componen el que el Ple de l'Ajuntament aprovà el 27 de novembre de 2018 i que esdevingué definitiu el 5 de març de 2019, es pot veure al següent gràfic:

Una senzilla explicació la trobareu en l'execució del planejament urbanístic, que ha donat com a resultat l'aparició de nous espais necessitats de nom. Cal recordar que molts d'aquests espais ja hi eren als primers estudis urbanístics que l'arquitecte municipal Ramon Puig i Gairalt va desenvolupar i que va utilitzar per dissenyar el Pla d'eixample i sanejament interior, aprovat definitivament el 1928; que van sobreviure dins del Pla comarcal de 1953 i els seus plans parcials, i que les més de 400 modificacions, a la nostra ciutat, del posterior Pla general metropolità de 1976 han respectat.

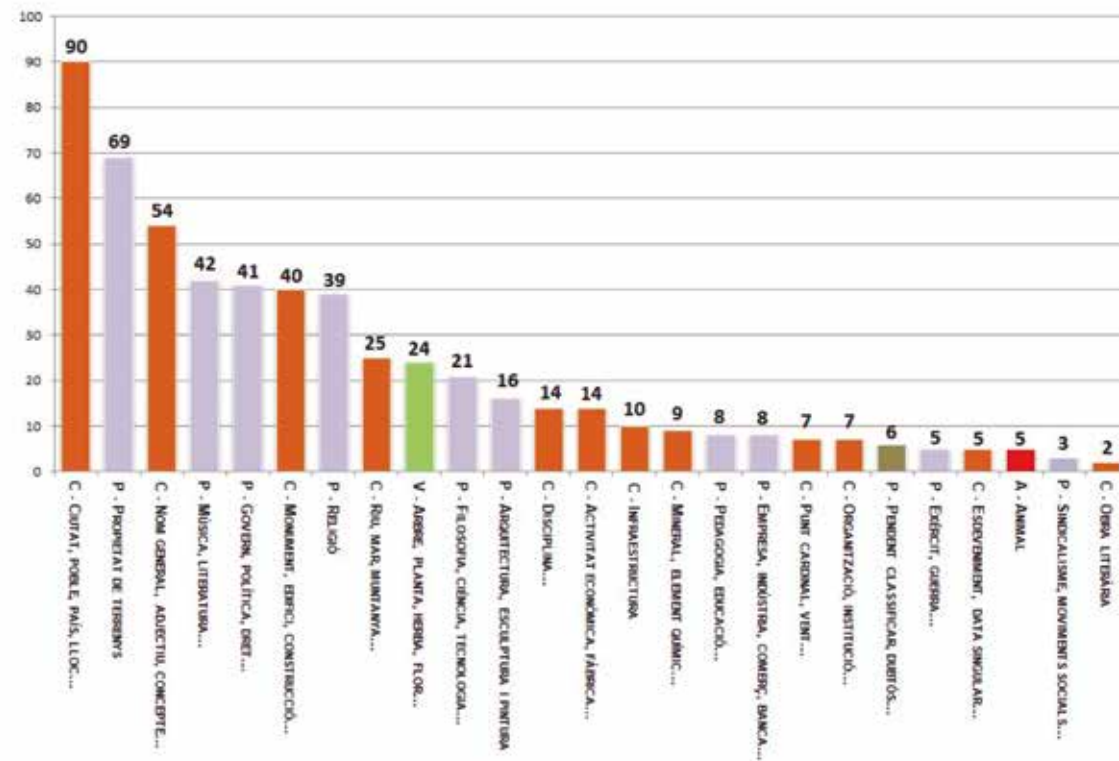
Tanmateix, l'evolució qualitativa és més difícil d'explicar, però parafrasejant un dels autors d'aquest llibre, la pretensió habitual dels nous governants de cada època ha fet desaparèixer el període anterior, cosa que explica la gran majoria dels canvis produïts durant el segle xx, que podreu descobrir al llarg de les pàgines d'aquest llibre.

Més senzill és classificar els topònims. Un primer intent podria ser el següent:

Que ens mostra, objectivament, que:

- El nomenclàtor, en el sentit de noms de persones i famílies, està gairebé mig humanitzat.
- Sense considerar els topònims que fan referència a famílies, la relació de noms que es refereixen a dones enfront dels que es refereixen a homes és gairebé 1 a 3.

I si precisem amb subclasses, el resultat ens permetria obtenir una visió de la «qualitat» del nostre nomenclàtor actual:

Però, quan analitzem el nomenclàtor, més que de la seva *qualitat* hauríem de parlar de les raons que ens hi han portat: el nostre nomenclàtor és el resultat de la nostra història, que explica els canvis massius produïts, sobretot, en moments de canvi polític. Així, la nostra història local explica, per exemple, perquè els noms més abundants són els de ciutats, pobles, països i llocs, en sentit general. També, la nostra història local, sobretot de finals del segle XIX i principis del segle XX, explica la raó per la qual els noms dels propietaris de terrenys són el següent conjunt de noms més abundant o per quin motiu els noms pretesament neutres, que es van posar durant la dècada de 1950, els van a la saga. Recordem aquí, les primeres anàlisis d'aquesta anomenada *qualitat*, que va donar lloc als diversos estudis per a les

modificacions i revisions posteriors del nomenclàtor que, durant 2017 i 2018 van servir perquè la Comissió del Nomenclàtor pogués acordar les propostes que es van portar als consells dels districtes i, finalment, al Ple el 27 de novembre de 2018. El resultat és el **nomenclàtor de 2019**.

Després del període franquista, el retorn de la democràcia permeté recuperar la memòria, com hem dit i explicat anteriorment, però amb la saviesa de l'experiència, que ens ha fet llegir de manera diferent alguns dels topònims imposats en èpoques pretèrites. Així, per donar continuïtat als treballs realitzats al llarg de les últimes dècades, presentem aquest *Llibre del Nomenclàtor*, en forma de diccionari, que intenta treure a la llum molta informació que, fins ara, no estava a l'abast de tothom. A més, aquí presentem alguns resultats que, potser, en alguns casos us faran veure els topònims amb uns altres ulls.

Agraïments

Després de reconèixer als paràgrafs anteriors la tasca realitzada per diversos autors hospitalencs, el treball d'alguns històrics arquitectes municipals i la importància de la col·laboració entre el Centre d'Estudis de l'Hospitalet i l'Ajuntament de la ciutat, ara volem expressar el nostre agraïment a qui al llarg de les últimes dècades, amb la seva col·laboració, ha possibilitat que aquest llibre pugui veure la llum:

- Gràcies als dos històrics arquitectes municipals, que amb la seva inventiva i encert, recopilaren els primers nomenclàtors complets i sembraren la llavor de l'estudi del nomenclàtor que, com a fruit, ha produït aquest llibre: Ramon Puig i Gairalt i Cosme Grifell.
- Gràcies a aquells altres funcionaris que van dedicar, des d'àmbits diferents, no només el seu treball, sinó també la seva dedicació voluntària: Marià Riera, Valentí Julià i Francesc Marcé.
- Gràcies a tots aquells col·laboradors i coordinadors estretament lligats al Centre d'Estudis de l'Hospitalet, que ja des dels anys 1980 entengueren la importància de l'estudi del nomenclàtor, en paraules d'uns dels autors d'aquest llibre, «testimoni mut de les transformacions polítiques, expressió de la memòria col·lectiva i eina fonamental per a la identitat ciutadana»: Mercè Artigas, Manuel Domínguez, Rosa Guinart, Santi Izquierdo, Assumpta Manzanars, Jordi Martín, Miguel Ángel Montón, Albert Muñoz, Clara-Carme Parramon, Montserrat Perelló, Pep Ribas, Francisco Javier Rodríguez, Carles Santacana, Lúdia Santacana i Xavier Trullols, entre d'altres; a més de Joan Camós i Josep Maria Valero, coautors d'aquesta publicació.
- Gràcies a les persones que des de l'Ajuntament de L'Hospitalet, exercint el seu treball amb interès i mentalitat de servei públic, han permès i facilitat l'accés a les fonts d'informació, han desenvolupat eines per poder-les posar a l'abast d'altres professionals o han

actualitzat els sistemes d'informació per ajudar-hi: Robert Álvarez, Rosa Eguizábal, Alejandro González, Josep Maria González, Óscar Jiménez, Carina Leyes, Luis Linares, Fermín López, Javier Mesa, Luisa Pérez, Pepa Prieto, Pepi Riera, Enric Romaguera, Javier Rufas i Maria Valls, entre d'altres; a més de Gustavo Ruiz i Josep Maria Solias, coautors d'aquesta publicació.

- Gràcies a les persones que, amb el seu testimoni oral o escrit han facilitat la informació de la història viscuda als carrers: Lluís Abarca, Jaume Botey, Francesc Carbonell, Maria Rosa Climent, Joan Manuel Fernández, Josep Fuguet, Francina González, Mercedes González Fanjul, Lluís Llopis Pons, Matilde Marcé, Pilar Massana, Antoni Mataix, família Raspall Mercader, Francesc Ribas, Inocencio Salmerón, Miquel Solana i Maria Pau Trayner, entre d'altres.
- Gràcies a la Secretaria General del Bisbat de Barcelona i a Montserrat Lluveras i Josep Maria Romaguera de la parròquia de Santa Eulàlia de Mèrida, que ens han permès accedir a l'Arxiu Parroquial per verificar i descobrir-hi algunes dades interessants.
- Gràcies a les correctores lingüístiques, que a més d'aquesta tasca, han revisat el contingut i aportat moltes idees en la redacció i continguts, des del Centre per a la Normalització Lingüística de l'Hospitalet, Laura Marín i Maria Roig, i des del del Servei de Comunicació de l'Ajuntament de L'Hospitalet, Sandra García.
- Gràcies, finalment, als membres i presidents de la Comissió del Nomenclàtor que, des de 1996, però sobretot, des de 2006, treballen per anar revisant, modificant o adaptant el nomenclàtor tenint en compte la promoció dels topònims locals, de dones rellevants i de personatges de rellevància local, catalana, de la resta de l'Estat espanyol o internacional.